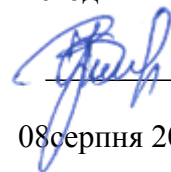

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Природничо-географічний факультет
Кафедра біології та методики її навчання

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри біології та
методики її навчання

Ігор КРАСНОШТАН

08 серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

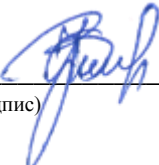
ОК 10 АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ

Галузь знань: 09 Біологія
Спеціальність: 091 Біологія
Освітня програма: Біологія

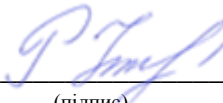
Робоча програма навчальної дисципліни «Анатомія людини» для здобувачів вищої освіти освітньої програми Біологія спеціальності 091 Біологія

Розробник: Сорокіна Світлана Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та методики її навчання

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри біології та методики її навчання
Протокол № 1 від 08 серпня 2022 року
Завідувач кафедри біології та методики її навчання

_____ (Красноштан І.В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії природничо-географічного факультету
Протокол № 1 від 08 серпня 2022 року
Голова науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

_____ (Рожі І.Г.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах		7/210
Курс		1, 2
Семестр		2, 3
Кількість змістових модулів із розподілом:		3
Обсяг кредитів		7
Обсяг годин, у тому числі:		
Аудиторні:		26
Лекційні		10
Семінарські / Практичні		–
Лабораторні		16
Самостійна робота		174
Індивідуальні завдання		10
Форма семестрового контролю		екзамен

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: розкриття на основі сучасних досягнень макро- і мікроскопічної анатомії будови тіла людини, фізіологічних систем, що його складають, органів і тканин, формування поняття про взаємозалежність і єдність структури і функції органів людини, їхньої мінливості у процесі філогенезу й онтогенезу.

Завдання: засвоєння ряду питань, що є базовими в анатомії людини – головні осі тіла; розташування органу щодо інших органів в тілі людини; виявлення причинно-наслідкових зв'язків у будові тіла, погляд на організм як на єдине ціле, нерозривно зв'язане із зовнішнім середовищем; морфологію кісток; будову органів порожнини рота, глотку, стравохід і шлунок, печінки, тонкої кишки, товстої кишки, очеревини, підшлункової залози; будову дихального апарату та будову нирок і сечовивідних шляхів; специфіку будови органів дихання у зв'язку з їхньою мовногосовою функцією; зв'язок структури і функції органів сечоутворення, особливості кровообігу в нирках; будову органів виділення; будову і топографію серця, особливості кровообігу плода; будову центральної та периферичної нервових систем; визначення топографії кісток, м'язів та внутрішніх органів; знаходження особливостей гістологічної будови внутрішніх органів; характеристика положення внутрішніх органів відносно ділянок тіла; об'єднання органів в системи органів; вміння логічно мислити, формулювати висновки, записувати і замальовувати суттєве.

3. Компетентності та програмні результати навчання за ОП.

Компетентності за ОП:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі біології при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування законів, теорій та методів біологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ФК7. Здатність до аналізу будови, функцій, процесів життєдіяльності, онто- та філогенезу живих організмів.

ФК10. Здатність демонструвати знання механізмів підтримання гомеостазу біологічних систем.

Програмні результатами навчання за ОП:

ПРН7. Володіти прийомами самоосвіти і самовдосконалення. Уміти проектувати траєкторію професійного росту й особистого розвитку, застосовуючи набуті знання.

ПРН8. Знати та розуміти основні терміни, концепції, теорії і закони в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

ПРН9. Дотримуватися положень біологічної етики, правил біологічної безпеки і біологічного захисту у процесі навчання та професійній діяльності.

ПРН12. Демонструвати знання будови, процесів життєдіяльності та функцій живих організмів, розуміти механізми регуляції фізіологічних функцій для підтримання гомеостазу біологічних систем.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Скелет.

Тема 1. Будова кістки. Класифікація і сполучення кісток. Анатомія людини як наука. Види анатомії. Предмет і завдання анатомії людини. Методи анатомічних досліджень. Історія розвитку анатомічної науки. Площини, осі і основні терміни в анатомічній науці. Кістка як орган. Будова кісток, їх форма. Окістя й значення його в живленні кістки. Іннервація і васкуляризація кістки. Щільна й губчаста речовини та їх значення. Кістковий мозок. Кісткова тканина, остеон. Класифікація кісток. Хімічний склад і фізичні властивості кісток. Ріст, розвиток і перебудова кістки протягом життя людини. Вікові особливості скелета. Роль окістя і пластинок росту. Точки окостеніння. Відновлення кістки після переломів. Перша допомога при переломах. Сполучення кісток - синартрози й діартрози. Види зрощення кісток за допомогою сполучної, хрящової та кісткової тканини. Будова суглобів і осі обертів. Вивихи.

Тема 2. Скелет тулуба та сполучення його кісток. Філогенез та онтогенез осьового скелету. Поняття про кістковий сегмент. Будова хребців, ребер і груднини. Хребет і грудна клітка як ціле. Конституційні особливості грудної клітки. Особливості будови хребта дітей, що утруднюють тривале стояння. Вікові зміни скелета тулуба. Вплив умов життя на його будову.

Тема 3. Череп та сполучення його кісток. Мозковий та лицевий відділи. Філогенез. Похідні зябрових дуг. Кістки черепа та їх сполучення. Сполучення хребта з черепом. Рухи черепа. Топографія черепа. Покриття й основа мозкового черепа. Отвори на черепі і їх призначення. Порожнина лицевого черепа: очна ямка, ротова й носова і зв'язані з ними повітроносні пазухи та ін. Розвиток та окостеніння черепа. Вікові та статеві особливості черепа. Основні форми черепа. Критика расизму при вивченні черепа.

Тема 4. Скелет верхніх кінцівок. Скелет нижніх кінцівок. Будова та з'єднання кісток верхньої кінцівки. Пояс верхньої кінцівки. Вільна верхня кінцівка. Рука як орган праці. Будова

та з'єднання кісток таза. Пояс нижньої кінцівки. Будова і з'єднання кісток вільної нижньої кінцівки. Вільна нижня кінцівка. Стопа в цілому. Онтогенез скелета кінцівок.

Змістовий модуль 2. М'язи.

Тема 5. М'язи голови, шиї та тулуба. Поняття про м'язову тканину. М'яз як орган. Форма м'язів. Допоміжні апарати м'язів і їх роль. Будова м'язів. Робота м'язів - статична й динамічна. М'язи одно-багато-суглобові. Поодинокі й групова робота м'язів. Руки за важелями першого й другого роду. Розмах руху, сила м'язів. М'язи вісцерального /з'ябрового/ походження і парієтальні м'язи верхньої кінцівки, що перемістились на тулуб, їх функція. Вісцеральні м'язи на шиї. Власні м'язи тулуба і шиї. М'язи голови. Мімічна й жувальна мускулатура, її походження. Еволюція і особливості мімічних м'язів. Участь мімічних м'язів людини в мовному акті.

Тема 6. М'язи верхніх кінцівок. М'язи нижніх кінцівок. М'язи плечового пояса і вільної верхньої кінцівки. Відношення їх до відповідних суглобів кінцівки й тулуба, їх функція. Прогресивні м'язи верхньої кінцівки. М'язи тазового пояса і вільної нижньої кінцівки, їх відношення до відповідних суглобів кінцівок тулуба, їх функція. Рудиментарні і прогресивні м'язи нижньої кінцівки.

Змістовий модуль 3. Нутрощі.

Тема 7. Травна система. Загальний огляд внутрішніх органів, поділ їх на системи; закономірність їх будови; слизові оболонки, залози /їх будова, класифікація/, м'язові ополонки, серозний покрив. Система органів травлення. Філогенез. Загальна характеристика. Ембріогенез. Гістологічна будова стінки травного шляху в цілому і за відділами. Вікові особливості. Ротова порожнина, її стінки. Слинні залози і їх протоки. Зів і піднебінні мигдалики. Зуби молочні й постійні, термін їх прорізування і зміна в людини. Зубна формула. Глотка, її ділянки, порожнина й стінка. Сполучення глотки. Перехрестя дихального й травного трактів. Мигдалики; лімфоїдне кільце глотки, його значення. Шлунково-кишковий тракт. Стравохід. Шлунок, його будова і топографія, мікроскопічна будова його стінки. Тонкі кишки; дванадцятипала кишка; протоки, що в неї відкриваються; брижова частина тонкої кишки: порожня й клубова кишки, відношення до очеревини. Підшлункова залоза, будова, топографія, особливості її гістологічної структури в зв'язку з подвійною функцією. Печінка, її функції та мікроскопічна будова. Відношення до очеревини. Жовчні протоки і жовчний міхур. Особливості кровоносної системи печінки. Товсті кишки, їх відділи; будова, топографія, відношення до очеревини. Особливості будови слизової та м'язової оболонкою. Функціональне значення різних відділів шлунково-кишкового тракту.

Тема 8. Дихальна система. Порожнина носа. Гортань, її хрящі, суглоби, зв'язки, м'язи, порожнина. Трахея й бронхи. Легені, їх топографія, частки, поверхні, корінь і ворота. Плевра. Розвиток органів дихання. Онтогенез органів дихання.

Тема 9. Сечові органи. Сечові органи. Нирки, форма, положення, фіксація, відношення до очеревини. Кіркова і мозкова речовини нирки. Сечоводи. Сечовий міхур. Сечівник. Розвиток сечових органів.

Тема 10. Серцево-судинна система. Серце, його форма, стінки, порожнини, клапани. Серцевий м'яз, його особливості та іннервація. Провідна система серця. Власні судини серця. Навколосерцева сумка. Топографія серця у зв'язку з вертикальним положенням тіла. Значення судинної системи. Будова кровоносних судин. Артерії. Вени. Капіляри. Коло кровообігу. Велике коло кровообігу. Мале коло кровообігу. Серцеве коло кровообігу. Іннервація та кровопостачання судин. Кровообіг плода. Особливості серцево-судинної системи дитини. Філогенез та онтогенез кровоносної системи. Лімфатична система і її значення. Склад лімфи. Лімфатичні капіляри, судини й протоки. Будова лімфатичних вузлів і їх функція. Топографія

основних елементів лімфатичної системи. Роль лімфатичної системи при поширенні інфекцій в організмі.

Тема 11. Артерії. Артерії. Дуга аорти та її гілки. Грудна і черевна частини аорти та їхні гілки. Артерії таза і нижньої кінцівки.

Тема 12. Вени. Вени. Система верхньої порожнистої вени. Система нижньої порожнистої вени. Ворітна вена. Підшкірні вени верхньої і нижньої кінцівок.

Тема 13. Спинний мозок. Значення нервової частини тканини. Нейрон, нервове волокно, рецептори, ефектори та синаптичні закінчення. Нейроглія. Сіра й біла речовина мозку. Рефлекс як основний принцип діяльності нервової системи. Оболонки мозку. Ембріогенез нервової системи. Спинний мозок. Спинальні ганглії. Корінці спинного мозку. Мікроскопічна будова сірої та білої речовини спинного мозку. Провідні шляхи спинного мозку. Спинномозкові нерви, їх число, місце відгалуження й виходу. Гілки спинномозкових нервів. Спинномозкові нерви, їх утворення та гілки. Спинномозкові вузли. Нерви тулуба і шиї. Шийне сплетіння, його утворення і гілки до м'язів шиї; діафрагмальний нерв, чутливі нерви. Пограничний симпатичний стовбур, його ганглії. Серцеві нерви, великий і менший. Черевне /сонячне/ сплетіння. Нерви кінцівок. Плечове сплетіння, його утворення і основні гілки. М'язово-шкірний, променевий, серединний, ліктьовий і шкіряний нерви. Поперекове сплетіння, його утворення та основні нерви. Стегновий нерв, його м'язові і шкірні гілки. Затульний нерв. Крижове сплетіння, його утворення. Сідничний нерв і його гілки.

Тема 14. Головний мозок. Головний мозок. Ембріогенез і вікові зміни. Відділи головного мозку. Ретикулярна формація. Судини. Довгастий мозок, його морфологія та розташування сірої та білої речовини. Задній мозок; морфологія мосту, мозочка і його ніжок. Топографія сірої та білої речовини. Четвертий шлуночок мозку, ромбовидна ямка. Середній мозок. Морфологія ніжок мозку і пластинки чотиригорбкового тіла, розміщення сірої і білої речовини. Проміжний мозок. Морфологія зорових горбів, підзоровогогорбової, надзоровогогорбової і зазоровогогорбової ділянок. Третій шлуночок мозку. Значення різних ділянок проміжного мозку. Кінцевий мозок. Морфологія великих півкуль, їх частки, борозни і закрутки. Філогенез великих півкуль у зв'язку з кортиколізацією функцій. Будова бічних шлуночків. Кора, її мікроскопічна будова. Біла речовина півкуль. Підкоркові /базальні/ ядра: смугасте тіло, огорожа і мигдалеподібне ядро; їх значення. Основні поля кори великих півкуль. Проблеми локалізації функцій. Лімбічна система. Кора як система мозкових кінців аналізаторів; міжаналізаторні зони. Вікові зміни кори. Черепні нерви, їх кількість, походження, склад волокон, місця відходу від мозку і виходу з черепа та зони іннервації.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма навчання					заочна форма навчання				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	лаб.	інд	с. р.		л	лаб.	інд	с. р.
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Скелет										
Тема 1. Будова кістки. Класифікація і сполучення кісток.						13	1	1	1	10
Тема 2. Скелет тулуба та сполучення його кісток.						11		1		10
Тема 3. Череп та сполучення його кісток.						12	1	1		10
Тема 4. Скелет верхніх кінцівок. Скелет нижніх кінцівок.						11		1		10
Разом за змістовим модулем 1						47	2	4	1	40
Змістовий модуль 2. М'язи										
Тема 5. М'язи голови, шиї та тулуба.						14	1	1	1	11
Тема 6. М'язи верхніх кінцівок. М'язи нижніх кінцівок.						13	1	1		11
Разом за змістовим модулем 2						27	2	2	1	22
Змістовий модуль 3. Нутрощі										
Тема 7. Травна система.						17	1	1	1	14
Тема 8. Дихальна система.						17	1	1	1	14
Тема 9. Сечові органи.						17	1	1	1	14
Тема 10. Серцево-судинна система.						17	1	1	1	14
Тема 11. Артерії.						16		1	1	14
Тема 12. Вени.						16		1	1	14
Тема 13. Спинний мозок.						18	1	2	1	14
Тема 14. Головний мозок.						18	1	2	1	14
Разом за змістовим модулем 3						136	6	10	8	112
Усього годин						210	10	16	10	174
Модуль 2										
ІНДЗ										10
Усього годин						210	10	16	10	174

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Будова кістки. Класифікація і сполучення кісток.		1
2	Скелет тулуба та сполучення його кісток.		1
3	Череп та сполучення його кісток.		1
4	Скелет верхніх кінцівок.		0,5
5	Скелет нижніх кінцівок.		0,5
6	М'язи голови, шиї та тулуба.		1
7	М'язи верхніх кінцівок.		0,5
8	М'язи нижніх кінцівок.		0,5
9	Травна система.		1
10	Дихальна система.		1
11	Сечові органи.		1
12	Серцево-судинна система. Артерії. Вени.		3
13	Спинний мозок.		2
14	Головний мозок.		2
Разом			16

7. Самостійна робота

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Будова кістки. Класифікація і сполучення кісток.		10
2	Скелет тулуба та сполучення його кісток.		10
3	Череп та сполучення його кісток.		10
4	Скелет верхніх кінцівок. Скелет нижніх кінцівок.		10
5	М'язи голови та шиї та тулуба.		11
6	М'язи верхніх кінцівок. М'язи нижніх кінцівок.		11
7	Травна система.		14
8	Дихальна система.		14
9	Сечові органи.		14
10	Серцево-судинна система.		14
11	Артерії.		14
12	Вени.		14
13	Спинний мозок.		14
14	Головний мозок.		14
Разом			174

8. Індивідуальні завдання

Виконання індивідуальної творчої роботи – є однією із форм індивідуальної роботи, яка проводиться при вивченні навчальної дисципліни.

Мета такої роботи – зацікавити здобувачів вищої освіти можливістю проведення наукового дослідження, дати можливість самостійно спостерігати те чи інше явище, проводити експеримент, систематизувати результати, робити висновки, пов'язувати теорію і практику.

Крім того, виконання індивідуальної творчої роботи допоможе здобувачу вищої освіти при проходженні різних видів педагогічних практик та майбутньої роботи в школі.

Тематика індивідуальної творчої роботи має в цілому проблемний характер і включає такі теми:

1. Вікові, статеві та індивідуальні особливості серцево-судинної системи. Особливості кровообігу плоду
2. Проблема тютюнопаління в Україні
3. Сечостатевий апарат. Сперматогенез та овогенез. Вікові, статеві та індивідуальні особливості сечостатевого апарату
4. Лімфатична система. Філо- та онтогенез лімфатичної системи. Селезінка. Філо- та онтогенез селезінки
5. Кисть у цілому. Розвиток кісток вільної верхньої кінцівки. Вікові, статеві та індивідуальні особливості кісток верхньої кінцівки
6. Дихальний апарат. Механізм дихання. Вікові, статеві та індивідуальні особливості дихального апарату
7. М'язи шиї. Вікові, статеві та індивідуальні особливості
8. М'язи спини, грудної клітки і діафрагми. Вікові, статеві та індивідуальні особливості
9. М'язи живота. Вікові, статеві та індивідуальні особливості
10. М'язи лиця та жувальні м'язи. Вікові, статеві, індивідуальні особливості
11. Вікові, статеві та індивідуальні особливості м'язів верхньої та нижньої кінцівок
12. Система кровообігу. Вікові особливості крові та кровообігу
13. Загальна будова дихальної системи. Вікові особливості органів дихання
14. Опорно-руховий апарат Вікові особливості.
15. Органи травлення дитини. Захворювання органів травлення у дітей старшого віку
16. Організація охорони здоров'я дітей в Україні
17. Захворювання органів дихання. Бронхіт
18. Вивчення чинників здоров'я дитини і нові потенціали попередження та лікування хвороб дитячого віку в їхньому сучасному діапазоні
19. Аналіз стану здоров'я дітей та жінок в Україні
20. Анатомо-фізіологічні особливості дитячого віку
21. Особливості імунітету в дітей та людей літнього віку. Реакції імунітету, їх практичне застосування
22. Деякі історико-медичні події та науково-медичні відкриття українських вчених. Українська медицина в ХХ столітті
23. Особливості харчування школярів і студентів
24. Проблеми репродуктивного здоров'я населення
25. Прийняття хрещення Русі та його вплив на розвиток медицини. Монастирські лікарні
26. Знахарство як форма індивідуальної медичної діяльності в первісному ладі
27. Загартування повітрям та сонцем
28. Грязелікування
29. Значення праць І.М.Сеченова для розвитку вітчизняної і світової медицини
30. Сучасне донорство в Україні згідно Закону України
31. І.І.Мечніков – лауреат Нобелівської премії з України
32. СНІД – чума ХХІ століття
33. Вітаміни. Вітамінні препарати
34. Наркотики і наркоманія
35. Вплив куріння та алкоголю на організм підлітка
36. Медицина Стародавнього Єгипту
37. Особливості дитячого харчування
38. Київська Русь і народна медицина
39. Загартовування організму (повітря, вода, сонце)
40. Значення овочів і фруктів у лікувальному харчуванні
41. Жири у харчуванні людини
42. Здоров'я населення в системі відтворення трудового потенціалу
43. Наркоманія в Україні
44. Фактори негативного впливу на шкіру людини

45. Догляд за тілом. Основи раціонального харчування
46. Будова і функції шкіри. Особиста гігієна школяра
47. Біохімія шкіри й ознаки старіння
48. Фізичний і статевий розвиток школяра
49. Соматичні захворювання основних систем органів людини
50. Вплив на організм алкоголю, наркотичних і токсичних речовин
51. Сучасні уявлення про вплив радіаційного опромінення на нервову систему організму
52. Що потрібно знати про організм жінки
53. Сон – найдорожче у світі
54. Розпорядок дня школяра
55. Репродуктивна система людського організму
56. Організм людини як біологічна система. Клітини людського організму
57. Культура харчування
58. Рух — це життя. Загартовування
59. Краса шкіри
60. Екологія життя людини. Середовище, у якому ми живемо
61. Будова та функції травної системи. Її роль у збереженні здоров'я
62. Що повинно бути в аптечці? Абетка лікарських трав
63. Гігієна навчання та фізичного виховання дітей старшого шкільного віку
64. Гігієна навчання та фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку
65. Основні принципи та методи фізичного формування здорового способу життя людини.
66. Пренатальний розвиток організму, періоди зародження внутрішніх органів
67. Морфологічні й фізіологічні зміни в організмі, які відбуваються на різних етапах постнатального періоду.
68. Особливості перебігу статевого дозрівання у юнаків та дівчат
69. Ріст та розвиток кісток. Анатомо-фізіологічні зміни кісток у дитячому та старечому віці.
70. З'єднання й розвитку кісток хребта. Наслідки неправильного формування постави.
71. Онтогенез хребетного стовпа. Вікові зміни в скелеті людини.
72. Форма й онтогенез грудної клітки.
73. Особливості розвитку та будови черепа новонароджених.
74. Вплив професії, фізичного навантаження, фізкультури та спорту на будову скелета
75. Роль печінки в обмінних процесах організму людини.
76. Вплив нікотину на організм людини, захворювання, які виникають при цьому.
77. Вікові зміни чоловічих статевих органів.
78. Вікові зміни жіночих статевих органів.
79. Особливості системи дихання у дітей різних вікових груп.
80. Харчування здорових дітей у різні вікові періоди.
81. Значення раціонального харчування для дитячого організму.
82. Гігієнічні основи охорони та зміцнення здоров'я дітей.
83. Обмін вітамінів та хвороби, спричинені його порушенням.
84. Роль ендокринних залоз у регуляції життєдіяльності організму.
85. Шкіра та придатки шкіри. Вікові особливості шкіри. Догляд за шкірою.
86. Анатомо-фізіологічні особливості новонародженого.
87. Особливості серцево-судинної системи у дитячому віці.
88. Фізичне виховання та загартовування дітей – запорука зміцнення здоров'я.
89. Вплив різних чинників на розвиток плоду і дитини.
90. Хронічні розлади харчування у дітей середнього шкільного віку.
91. Комп'ютери та здоров'я дітей.
92. Хвороби цивілізації.
93. Сучасна музика як шумовий наркотик.
94. Краса та доцільність будови тіла.
95. Проблеми геронтології.

При виконанні індивідуальної творчої роботи з навчальної дисципліни «Анатомія людини» слід проаналізувати місце теми в шкільному курсі та запропонувати систему завдань (спостережень, дослідів тощо) для її поглибленого вивчення.

При виконанні індивідуальної творчої роботи з навчальної дисципліни «Анатомія людини» рекомендується використовувати основні практикуми, шкільні програми та підручники, періодичні методичні журнали, науково-популярну літературу, Інтернет тощо.

Індивідуальна творча робота ілюструється необхідними схемами, таблицями, рисунками, ксерокопіями або фотографіями.

Обсяг роботи в середньому не повинен бути меншим 10 друкованих аркушів. Окремі матеріали можна оформити у вигляді додатків.

Виконання індивідуальної творчої роботи з навчальної дисципліни «Анатомія людини» здійснюється під керівництвом викладача.

При оформленні роботи необхідно дотримуватися загальних методичних правил.

Індивідуальна творча робота повинна бути представлена в надрукованому вигляді або чітко написана від руки, вкладається у стандартну папку.

Параметри сторінки: ліве поле – 2,5 см, праве – 1 см, верхнє та нижнє по 2 см. Шрифт: Times New Roman. Розмір символів: 14. Міжстрічковий інтервал: 1,5. Обов'язкова нумерація сторінок.

Індивідуальна творча робота починається з титульної сторінки (оформленої за загальними вимогами), на якій номер сторінки не ставиться. На другій сторінці подається зміст. На наступних сторінках номери проставляються у правому верхньому куті сторінки без крапки після цифри.

У процесі написання роботи керівником надаються консультації щодо її виконання. Повністю оформлену роботу потрібно здати в строк на перевірку. При необхідності вона доопрацьовується згідно до зауважень, а потім допускається до захисту.

9. Методи навчання

Методи навчання: а) методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності (пояснення, розповідь, лекція, бесіда, робота з підручником; ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження, проведення лабораторних дослідів); б) методи стимулювання навчальної діяльності (навчальна дискусія, пізнавальні ігри, створення ситуації інтересу у процесі викладення, створення ситуації новизни, опора на життєвий досвід здобувачів вищої освіти; стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні); в) методи контролю і самоконтролю у навчанні (усний, письмовий, тестовий, самоконтроль і самооцінка). Інтерактивні методи: контекстне навчання, тренінги, ситуаційні задачі, тестування, ігрове навчання, круглі столи, асоціативні технології мультимедійні лекції та лабораторні заняття, робота в групах, електронні навчальні видання.

10. Методи контролю

Результати навчальної діяльності здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюються за 100 бальною шкалою.

Форми контролю:

Поточний контроль: усна відповідь, письмові контрольні роботи, тести.

Модульний контроль: кількість балів, які необхідні для отримання відповідної оцінки за кожний змістовий модуль упродовж вивчення дисципліни

Підсумковий контроль: виставлення підсумкової оцінки здобувачам вищої освіти, які опрацювали теоретичні теми, практично засвоїли їх і мають позитивні результати, набрали необхідну кількість балів.

Оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання.

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Результати навчальної діяльності здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою. Отримані бали переводяться в оцінку за європейською кредитно-трансферною системою з відповідною інтерпретацією за національною.

Підсумковий контроль здійснюється у вигляді поступового накопичення балів, отриманих упродовж вивчення всіх змістових модулів навчальної дисципліни та балів, отриманих за виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.

У випадку підвищення загальної рейтингової оцінки, за умови отримання не менше 60 рейтингових балів, здобувач вищої освіти може скласти екзамен у вигляді відповіді на запропоновані питання, передбачені тематикою навчальної дисципліни. Оцінка за відповідь включається до загального рейтингу та оцінюється в межах 1–10 балів.

Відповідь здобувачів вищої освіти на екзамені з дисципліни оцінюється за 10-бальною шкалою.

Критерії оцінювання відповіді на екзамені

Бали за відповідь на екзамені	Критерії оцінки
10–9	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст питань. Дає правильну відповідь на 100–90% тестових питань.
8–7	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст питань. Наявні несуттєві помилки та незначні неточності. Дає правильну відповідь на 89–75% тестових питань.
6–5	В цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст без аналізу, обґрунтування та аргументації питань. Дає правильну відповідь на 74–60% тестових питань.
4–3	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, викладає його фрагментарно. Недостатньо розкриває зміст питань. Дає правильну відповідь на 59–35% тестових питань.
2–1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст питань. Наявні суттєві помилки. Дає правильну відповідь на 34–1% тестових питань.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюється за 10-бальною шкалою.

Критерії оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання

Бали за виконання індивідуального навчально-дослідного завдання	Критерії оцінки
10–9	Робота виконана згідно всіх вимог. Наявна презентація. Захист.
8–7	Робота виконана згідно всіх вимог. Наявна презентація.
6–5	Робота виконана з несуттєвими помилками та незначними неточностями. Наявна презентація.
4–3	Робота виконана з помилками та неточностями. Наявна презентація.
2–1	Робота виконана з суттєвими помилками та значними неточностями. Відсутня презентація.

Поточний контроль навчальної діяльності здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюється за 5-бальною, для Т₁₅ – 10-бальною шкалою.

Критерії поточного оцінювання

Бали за усну, письмову відповідь або тестування	Критерії оцінки
5 / Т ₁₅ (10-9)	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань. Дає правильну відповідь на 100–90% тестових питань.
4 / Т ₁₅ (8-7)	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань. Наявні несуттєві помилки та незначні неточності. Дає правильну відповідь на 89–75% тестових питань.
3 / Т ₁₅ (6-5)	В цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст без аналізу, обґрунтування та аргументації теоретичних питань та практичних завдань. Наявні окремі суттєві помилки та неточності. Дає правильну відповідь на 74–60% тестових питань.
2 / Т ₁₅ (4-3)	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, викладає його фрагментарно. Недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань. Наявні суттєві помилки та неточності. Дає правильну відповідь на 59–35% тестових питань.
1 / Т ₁₅ (2-1)	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст теоретичних питань та практичних завдань. Наявні суттєві помилки. Дає правильну відповідь на 34–1% тестових питань.

0 балів отримує здобувач вищої освіти, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти у будь-якій формі. Не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

12. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль 1 Поточне оцінювання і самостійна робота															Модуль 2 ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3									
Т ₁	Т ₂	Т ₃	Т ₄	Т ₅	Т ₆	Т ₇	Т ₈	Т ₉	Т ₁₀	Т ₁₁	Т ₁₂	Т ₁₃	Т ₁₄	Т ₁₅	10	10	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
69–74	D	задовільно	
60–68	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Рекомендована література**Основна**

1. Анатомія людини : словник термінів / уклад. С. І. Сорокіна. Умань : Візаві, 2021. 143 с.
2. Анатомія людини : навчально-методичний посібник / уклад. С. І. Сорокіна. Умань : Візаві, 2022. 136 с.
3. Волковой В. А., Малоштан Л. М. Анатомія людини : підруч. Х. : БУРУН і К., 2010. 336 с.
4. Коляденко Г. І. Анатомія людини: підруч. К. : Либідь, 2001. 384 с.
5. Сигида В. П., Миколайко В. П., Миронюк Т. М. Біологія : навч. посіб. Умань, 2008. 320 с.

Допоміжна

6. Очкуренко О. М. Федотов О. В. Анатомія людини : навч. посіб. 2-е вид., перероб. і допов. К. : Вища школа, 1992. 334 с. (іл.).
7. Сорокіна С.І. Методичні рекомендації до практичних занять з анатомії людини : для студентів 2 курсу природничо-географічного факультету УДПУ. Умань, 2021. 52 с.
8. Цузмер Г. М. Петришина О. Л. Людина : Анатомія, фізіологія, гігієна. К., 1992. 223 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Кравчук С. Ю. Анатомія людини : підруч. Чернівці, 2007. 600 с.: іл. Режим доступу: http://kingmed.info/knigi/Anatomia/book_4235/Anatomiya_lyudini-Kravchuk_SYu-2007-pdf
2. Анатомічний атлас. Режим доступу: <https://www.zygotebody.com/>